

"İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Hayat-ı insaniyenin vezâifinden biri de kendi cüz'î sıfatlarını, şuûnatını, Hâlıkın küllî sıfatlarını, şuûnatını fehmetmek için bir mikyasa yapmaktır." Devamıyla izah eder misiniz?

Güneş'in, bir aynada ya da şeffaf bir damlada, timsali, yani zatının ve sıfatlarının bir cilvesi ve küçük bir numunesi, nasıl ki akseder, onda görünür... Bir cihetle küçük bir güneşçik manası o ayna ve damlada yerleşir. O damla ve aynada görünen güneşin timsali, yani yansıması, güneşin kendi zatı ve gerçek sıfatları hakkında bize ciddi bir malumat ve ipucu verebilir. Hatta, Güneş'te fani olanlar, o ayna ve damlaya, Güneş'in kendisi nazarı ile bakabilirler. Ya da o ayna ve damladaki güneşin timsali, o denli güneşin zatına kuvvetli işaret ediyor ki, âdeta Güneş gibi hususiyet kazanmış deniliyor.

Aynen şekilde insan da bir ayna, bir damla gibi, **Şems-i Ezelilin Zat-ı Akdesine**, şuunatına, sıfatlarına, isimlerine öyle cami ve keskin bir ayinedir ki, bu cami ve keskinliğine kinaye olarak, Allah'ın manevi şahsı, insanda görünmüş gibi oluyor. İnsan mahiyetinde, adeta Allah'ın manevi şahsiyeti tecelli etmiş ve görünmüştür. Allah'a ait bütün kudsi hal ve sıfatların, cüzi bir numunesi ve çok gölgelerden geçmiş zayıf bir tecellisi, insanın mahiyetinde cem olup toplanmıştır. Şahsı şahıs yapan ilim, irade, kudret, hayat, sem, basar, kelam gibi sıfatlar cüzi olarak insanın mahiyetinde bulunması, Teşahhusat-ı İlahiyeye tam bir mazhariyettir. Yani insan mazhar olduğu bu tecelli sayesinde Allah hakkında tam ve eksiksiz bir malumata ulaşabilir; tabi sıfat ve isim noktasındandır bu, yoksa zatı noktasından değil.

Kainatın umumunda dağınık ve azametli olarak tecelli eden ilahi sıfat ve isimler, insanın mahiyetinde, ehadiyet sırrı ile temerküz etmiş, bir nevi toplanmıştır. Bu yüzden, insan mahiyetinin suretinde İlahi vasıflar ve isimler teşahhus etmiştir. Yani, âdeta somutlaşarak belirgin bir hale gelmiştir.

Mesela, dünya haritasını anlamak için iki yol vardır. **Biri**, dünyayı ihata edecek bir nazar ile bakmaktır. Bu ise çok zordur. **Diğeri** dünya haritasının küçük bir modelini, küçük bir sahifeye çizip, nazara sunmaktır. Bu yol, hem kolay, hem de makuldür.

Aynen bunun gibi, tabiri caiz ise, İlahi harita da iki tarzda tecelli etmiştir. **Biri**, kainatın umumunda çizilmiştir. Ama çok geniş ve azametli olduğundan, ihata ile okumak, herkese müyesser değildir.

İkincisi ise, küçük bir sahife hükmünde olan insanın, manevi suretine, İlahi haritanın çizilmesi ki, bu da İlahi bir manevi şahsiyeti temsil eder ve herkese Allah'ın ilahi şahsiyeti hakkında tam bir rehberlik yapar. İnsanın mahiyetinde İlahi teşahhusat olmasa, yani, müşahhas bir belirme ve tebeyyün etmek olmasa idi,

---

insan, huzur-u İlahiyi kazanamaz, gaflete düşerdi. Yani Allah'ı hissedemez ve varlığının farkına varamazdı.

İnsanın fitratındaki şunatların bilfiil veya bilkuvve olması fark etmez. İlahi şunata bir mikyasa bir mukayese aracıdır. İnsan cüzi şunatı ile Allah'ın külli şunatına intikal eder.

İnsanda sevmeye, lezzet alma, hoşlanma hali ve kabiliyeti vardır. Allah da mahlûkatını sever ama, bizim bir eserimizi sevmemiz gibi değildir. İşte bu İlahî muhabbeti, mahlûkatın sevgilerinden ayırmak için **"mukaddes"** kelimesi kullanılır. Allah da kulunun ibadetinden memnun olur. Ama, bu memnuniyet bir padişahın kendisine itaat eden bir askerinden memnun olması gibi değildir. İşte bunu zihinlere yerleştirmek için **"memnuniyet-i mukaddese"** tabiri kullanılıyor.

Allah'ın bütün mahlûkatının ihtiyaçlarını görmekte bir **lezzet-i mukaddese**si vardır. Fakat bu lezzet, bizim bir fakiri giydirmekten, yahut doyurmaktan aldığımız lezzete benzemez. Ama biz bu lezzet-i cüzi ile o lezzet-i mukaddese rasat edebiliriz. İşte şunatta aynekarlık bu şekilde oluyor.

"İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Hayat-ı insaniyenin vezâifinden biri de kendi cüz'î sıfatlarını şunatını, Hâlık'ın küllî sıfatlarını, şunatını fehmetmek için bir mikyasa yapmaktır. Amma, âlem-i âhirette haşirdeki şunat-ı azîmesini ve kıyamette emvâtın ihyasıyla ahvâl-i umumiyesini fehmetmek için, ancak güz mevsiminin kıyametiyle baharların haşri, haşir ve kıyamet-i kübrâda Hâlık'ın şunatına mikyasa olabilir."(1)

Birinci cümle [Ene Risalesi'nin](#) çekirdeği hükmündedir. İman ve marifet için yaratılmış bulunan insan, Allah'ın sıfat ve şunatını, ancak kendisine ihsan edilen cüz'î sıfatlar ve kabiliyetlerle bir derece bilebilir. Demek oluyor ki, **insan ruhuna takılan sıfatların birinci gayesi**, insana Allah'ın sıfatlarını bildirmektir. Görme nedir bilmeyen, kudreti hiç tanımayan, iradesi olmayan bir varlık, Allah'ın **görme, kudret, irade** gibi sıfatlarını nasıl bilecektir!?

Aynı şey şunat için de geçerlidir. Sevgi nedir, gazap nedir bilmeyen bir varlık, Allah'ın rahmetini ve kahrını anlayamaz.

Demek oluyor ki, **insan ruhuna takılan bütün bu sıfatlar ve kabiliyetler Allah'ı tanıması için verilmişlerdir.**

İkinci cümlede, öldükten sonra dirilme üzerinde duruluyor. İnsan bir anda ancak bir şey irade edebilir, zira iradesi cüz'idir. Buna bağlı olarak insan bir anda ancak bir iş yapabilir, çünkü kudreti de cüz'idir. Kendi cüzi iradesini ve kudretini ölçü aldığı anda,

---

haşirde bütün insanların birlikte ve bir anda yaratılmalarını aklına sığdıramaz. Bu büyük hakikati kendi özelliklerini ölçü alarak anlaması mümkün olmaz. Bunun için, en güzel örnek, ayet-i kerimede haber verildiği gibi, kışın ölmüş bulunan yer küresinin baharda yeniden dirilmesidir. İnsan bir anda iki iş yapamazken **bahar mevsiminde sayısız denecek kadar çok bitki birlikte canlanır, hadsiz yapraklar beraber çıkar ve yine sonsuz çiçekler beraber açarlar.**

Bu haşir numunelerini ibretle seyreden insan, bütün insanların haşir meydanına birlikte ve bir anda çıkmalarını rahatlıkla anlar.

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Onuncu Risale.](#)